

พิธีสู่ขวัญข้าว

พิธีสู่ขวัญข้าว หรือพิธีเรียกขวัญข้าวเป็นประเพณีพิธีกรรมของชาวล้านนาที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ตั้งแต่อดีต การปฏิบัติในพิธีกรรมมีความแตกต่างหลากหลายตามวัฒนธรรมความเชื่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ไท ที่ยึดถือความเชื่อนี้มาอย่างยาวนาน สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ และความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อธรรมชาติและสรรพสิ่งรอบตัว

พิธีสู่ขวัญข้าวจะทำในช่วงหลังฤดูการเก็บเกี่ยว หรือช่วงที่ชนข้าวเปลือกใส่ยุ้งฉางเรียบร้อยแล้ว เชื่อกันว่าเป็นการเรียกขวัญข้าวให้กลับคืนมาอยู่ในยุ้งฉางเพื่อเป็นขวัญให้กับข้าว และขอให้ช่วยดูแลข้าวอย่าให้หมดเร็ว ให้มีเพียงพอต่อการบริโภคตลอดทั้งปี อีกทั้งในปีต่อไปก็ขอให้เป็นเมล็ดพันธุ์ข้าวที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งปัจจุบันความเชื่อดังกล่าวเริ่มเลือนหายไปจากสังคมวัฒนธรรมของชาวล้านนา แต่ยังคงปรากฏเป็นพิธีกรรมเล็กๆ อยู่ในบางชุมชน และในที่นี่จะขอกล่าวถึงพิธีสู่ขวัญข้าวในวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ บ้านศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ เนื่องจากเป็นหมู่บ้านไทลื้อที่ยังคงรักษาประเพณีพิธีกรรมดังกล่าวไว้อย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ชาวไทลื้อบ้านศรีดอนชัยอพยพมาจากเมืองอุเหนือของแคว้นสิบสองปันนา เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อที่ยังคงยึดถือจารีตประเพณีดั้งเดิมของบรรพบุรุษไว้อย่างเหนียวแน่น แม้ในบางพิธีกรรมจะมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและขั้นตอนไปบ้าง แต่ก็ถือว่าการปรับเปลี่ยนดังกล่าวเป็นการปรับตัวเพื่อการดำรงอยู่ทางวัฒนธรรมของชุมชน พิธีสู่ขวัญข้าวเป็นอีกพิธีกรรมหนึ่งที่ชาวไทลื้อบ้านศรีดอนชัย (บางครอบครัว) ยังคงปฏิบัติอยู่อย่างต่อเนื่อง เพราะเชื่อกันว่าจะทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ข้าวและเจ้าของบ้าน

พิธีกรรมดังกล่าวจะประกอบขึ้นบริเวณหน้ายุ้งฉางข้าว ผู้เฒ่าผู้แก่ในครอบครัวจะทำหน้าที่ตระเตรียมเครื่องประกอบพิธีต่างๆ อันได้แก่ ไก่ต้ม ข้าวเปลือก ข้าวสาร ข้าวเหนียว ปลาแห้งปิ้ง (มีลักษณะคล้ายปลาช่อน) เกลือ มันเผา กล้วยสุก น้ำตาลทราย น้ำ เหล้า ผ้าขาว ผ้าแดง ข้าวต้มขม ใบพลู ดอกไม้ธูปเทียน โดยจะวางไว้รวมกันในภาชนะอาหาร แล้วมีบันไดไม้วางพาดระหว่างภาชนะกับจาน (ใส่น้ำ) และวางซ้อนในลักษณะหงายขึ้น เชื่อกันว่าเมื่อขวัญข้าวมาแล้วจะทำการชำระล้าง แล้วขึ้นไปตามบันไดขวัญ นอกจากนั้น ยังมี น้ำส้มป่อย ถึงข้าวสาร หม้อนึ่งไผ่ข้าว ข้าวเหนียว (ใส่กระต๊อบข้าว) รวมทั้งเครื่องมือทำมาหากิน และผลผลิต

ทางการเกษตรที่แสดงถึงความมั่นคง และความอุดมสมบูรณ์ อาทิ *ซ้อน เคียว แห แหน่ง มง สวิง มีด พรำ ฟ้าทอง* เป็นต้น โดยผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นผู้ชายจะช่วยกันसानตาแหลว (เฉลว) เพื่อนำเอาไปปักกรอบยุงข้าวทั้งสี่ด้าน โดยจะตั้งเอาชนไก่มาเสียบติดกับตาแหลว แล้วนำเอา*หน่ออ้อย ต้นตำว ดอกไม้ และต้นข่า*มัดรวมกันกับตาแหลว จำนวน 4 มัด จากนั้นจะนำไปผูกติดกับยุงข้าวทั้งสี่ด้าน กรณียุงข้าวอยู่บนเรือน จะนำไปติดบริเวณด้านหน้ายุงข้าวทั้งสองด้าน

การประกอบพิธีกรรม

เมื่อจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีเสร็จแล้ว ผู้เฒ่าผู้แก่ผู้ชายจะนำเอาด้ายสายสิญจน์มาล้อมรอบยุงข้าว แล้วผู้ประกอบพิธีกรรม (ผู้อาวุโสในครอบครัว/พ่ออาจารย์) จะเริ่มทำพิธีสูขวัญข้าว จากนั้นจะหยิบข้าวสารเพื่อเสี่ยงทายว่าขวัญข้าวมาแล้วหรือยัง หากนับได้จำนวนคู่แสดงว่าขวัญข้าวมาแล้ว แต่หากนับได้จำนวนคี่ ผู้ทำพิธีจะกล่าวคำสูขวัญข้าว แล้วเสี่ยงทายใหม่อีกครั้งหนึ่ง

เมื่อเสี่ยงทายเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้ประกอบพิธีจะป้อนข้าวขวัญใส่จาน โดยหยิบ*ไก่ต้ม กล้วย ข้าวเหนียว มันปิ้ง ขนม* ฯลฯ จากนั้นก็เอาซ้อนมากัด 1 ครั้ง เพื่อให้ข้าวแข็งแกร่งมั่นคงเหมือนซ้อน แล้วเอาด้ายสายสิญจน์มัดถึงข้าวสาร หม้อน้ำหุงข้าว และกระต๊อบข้าวเหนียว เพื่อให้เจ้าของบ้านมีข้าวกินอยู่ตลอดทั้งปี ไม่ให้ขาดเหลือ แล้วนำข้าวขวัญในงานไปใส่ไว้ในยุงข้าว ถือเป็นเสร็จพิธี และภายในช่วงระยะเวลา 3-7 วันจะห้ามนำเอาข้าวเปลือกออกจากยุงข้าวโดยเด็ดขาด

